

Наукове життя

ВОЛОДИМИР ПЕТРУШОВ

Український державний університет залізничного транспорту (м.Харків)

e-mail: vnpetrushov@yandex.ua ORCID: 0000-0003-3275-2180

ЩО ШУКАЄШ, НОМО?

*Рецензія на монографію Віктора Петрушенка *Человек взыскующий бытие**

(Три разговора на важнейшие темы)

Львів: Видавництво Магнолія. 2019. – 179 с.

Зазвичай, починаючи знайомство з книгою, читач так чи інакше заглядає в анотаційну передмову з бажанням охопити задум автора і його особливості втілення у тексті. Ця доволі проста, майже механічна, звичка часто виявляється лише віконцем у складний творчий простір, у якому народжувалася книга. Так сталося і цього разу, коли у моїх руках опинилася монографія В.Петрушенка «Людина, що розшукує буття». Текст поданий на читацький загальний скрізь призму «трьох розмов на найважливіші теми». Отже відразу стає зрозумілим, що головним персонажем постає людина у різноманітті своїх екзистенційних та феноменологічних вимірів, які зараз перебувають під тиском буттєвих змін, що засвідчують перехід людства у принципово нову історичну добу. Водночас в жорстких кризових умовах цих змін людина проходить життєві випробування на міцність своїх світоглядних позицій, власної духовності, які здатні її вберегти від руйнівної дегуманізації та розумової спустошеності. Віддзеркалити ці складні речі у філософському дискурсі неможливо без занурення у глибинні прошарки людської природи. Але автор й не обирає для себе за мету здійснювати якесь окреме антропологічне дослідження, бо його головним прагненням було бажання «продемонструвати фундаментальну особливість людини», а саме – «вписаність у поле (горизонт) буття», і, як він сам стверджує, що поза цим аспектом людського існування багато чого із явищ людського життя для нас як у соціальному, так і в особистісному планах залишиться зачиненим, не сприйнятним та не уведеним у контекст свідомої життєдіяльності. І ця досить потужна інтенція філософського мислення автора знаходить свій відгук у суспільній свідомості, бо все частіше людей починають хвилювати саме онтологічні питання з метафізичним забарвленням – у якому світі ми опинилися?, яка ціна виживання?, чи маємо ще життєві ресурси для подальшого існування? та, врешті решт, - яке майбутнє нас очікує? Відповіді на ці та інші споріднені питання знаходяться у площині перетину «буття і часу», яка охоплює усю безмежність людських екзистенцій, на чому кожен різноголошує автор: «В чем заключается и проявляется неповторимость человека? Думается в том, что человек является

многослойним, многосоставным существом» (с.12). Але ж, звичайно, не на кшталт «сендвіча»! Соборність людини, яка робить її унікальним явищем, це та єдність «форми и материи, а не что-то в их отдельности, является источником индивидуализации» (с.13). Але звідки виникла ця єдність «форми и материи»? Без жодних сумнівів й застережень – від природного походження людини. Якщо бог створив природу, то й людина божий її витвір! Ось чому якось дисонансом до загального тексту лунає відмежування авторської позиції від «вписаності людини у екологічну нішу виживання». Але ж вона таки «вписана» у світ природи, бо й сам автор романтизує цей зв'язок: «...Человек оказывается, способен еще и к разговору с деревьями, лесом, небом, ручьем» (с.5). До того ж звучить промовистий заклик «...Настроить нас на неизбежность согласования природного с социальным и культурным, с природным» (с.8). Та все ж здається автор знайшов вихід з цієї колізії: друга розмова присвячена темі «В резонансе с миром». Тобто і питання про екологічну причетність людини до світу знімається, бо, дійсно таки, зараз абстрагування від її причетності до планетарної ніші виживання вкрай необачливе та вже й просто неможливе: людство опинилося над прірвою глобальної екологічної катастрофи через втрату відчуття відповідальності за буттєвий стан ареалу свого існування.

Цікавим виявився погляд автора на таку іманентну модальність людини, як її розумність. Власне, у монографії вона знаходить досить розгорнуту експлікацію через різноманітні стани людської психіки, які тісно пов'язані з ментальним трикутником «свідомість/мислення/інтелект». Посилаючись на деякі ірраціональні прояви мислення й поведінки людини, автор доводить, що екзистенційні стани (жах, злість, беспорядність тощо) суттєво впливають на розумність, звужуючи її аж до божевілля. Усі ці питання не є вже такими новими, але, вводячи їх у контекст «розшукуваності буття» людиною, онтологічний статус якої, на думку автора, не визначений нею самою, вдається отримати відповідь: буттєва причетність людини до її оточуючого світу полягає саме у розумності і людина як носій розуму здатна охопити буття через очевидність феноменів, через здатність осягати вищі світи.

Тут слід зазначити, що автор постійно виявляє глибоку інтуїцію у знаходженні зв'язків між раціональними та ірраціональними сторонами людського буття і, як на мене, робить це з особливим, майже надчуттєвим, інтроскопічним зануренням в найбільш потаємні прошарки психічної реальності. Але з чим не погоджуюсь, так це з авторською версією етимології слова інтелект: інтелект у перекладі з латини *intellectus* – розуміння, розум, відносно стійка структура розумових здібностей людини. Він включає в себе досвід, набуті знання і здатність швидко й доцільно використовувати їх у нових ситуаціях, які досі не зустрічалися, а також у процесі розв'язання складних завдань. Але ж ніяк не мета чи то «до мети», «скрізь мету» (ст.44). Отже і подальші міркування автора у контексті надання інтелекту примату телеологічності в житті людини є не

зовсім коректними. Інша річ, що розумова діяльність вимагає мети як такої, але тут спрацьовують когнітивні механізми свідомості, відповідальні за формування цільової установки (широко відома концепція акцептора результату дії). До того ж, якщо вже згадувати про інтелект у кореляції з метою, то вже у тому сенсі, що досягнення мети цілком залежить від інтелектуально-вольового комплексу, але тоді системним інтегруючим чинником психічної діяльності виступатиме воля (з грец. βουλή – воля – здатність індивіда свідомо й цілеспрямовано регулювати й контролювати свою поведінку і діяльність, що виявляється у вмінні мобілізувати свої психічні та фізичні можливості для подолання перешкод на шляху до мети).

Якщо осягнути весь текст цієї монографічної праці в цілому одно моментно і ментально транспарентно, то відчувається не гомін «трьох розмов», а синхронія думок, виринаючих із самих глибин буття і творчої лабораторії автора. Якщо буття стає резонатором авторських інтерпретацій, то читач певною мірою постає співавтором цих міркувань, навіть займаючи контрадикторну позицію до них з тих чи інших причин, маючи власне бачення проблем. Такий латентний діалог виникає не відразу, не з перших сторінок прочитаного, а після переконання у тому, що стильова манера написання тексту не змушує до чогось (до нав'язливих висновків, наприклад), навпаки, розташовує, інтерсуб'єктивно наближає до прийняттого консенсусу або ж до раптової альтернативи. У цьому відчувається багатий життєвий і професійний досвід філософа, його здібність до герменевтичних перетворень, на перший погляд, відомих речей у нові смислові побудови й контексти.

У монографії майже відсутнє цитування, але достатньо широкий спектр посилань на думки всесвітньо відомих мислителів. Це є добрий приклад висвітлення особистої творчої думки, не обтяженої цитатними фрагментами, які часто густо перемикають увагу читача від тонкої налаштованості на специфічні стилістично-семантичні особливості мови автора.

Стислим, але суттєво вагогим і актуально значущим, є епілог монографії – «Чи може відбутися відмова від буття?». Не такі вже й далекі часи постмодернізму були потрачені саме на знищення самої уяви про буття: відбувалася тотальна руйнація онтологічних й метафізичних підвалин людського мислення, нав'язувалися суцільні деструкції та деконструкції усього інтелектуального скарбу філософії і культури загалом. Тепер маємо духовну руїну, де панує брехня, цинізм і утилітарне спрощення людини до її екзистенційної пустотності. Отже й запитування про відмову від буття є далеко не риторичним, воно тотожне переформулюванню «чи знайдемо ми буття?», і у цьому сенсі назва монографії – це заклик до мислячої людини бути причетною до таких пошуків. Адже йдеться про «взыскивание» істини буття через пізнання природи самої людини, мудрість (розумність!) якої заслуговує богословського «Кого чем Господь възмет, тем и вознесет!». І якщо буття сповнене метафізичного сенсу (а це так і є) у якості онтологічного абсолюту, то й

«взыскивание бытия» є нічим іншим, як відданість філософському розумінню того, що відбувається з нами, зі світом взагалі. Сьогодні цього дуже потребує!

І наостанок, висловлюю вдячність шановному професору за таке звернення і в такому жанрі до мислячих людей. Це яскраве свідчення того, що сучасні українські філософи *думають, думають, думають і мислять.*

Надійшла до редакції 27.11.2019 р.